Her er et utkast. Jeg har ikke kunnet verifisere detaljer om Stein Erik Lauvås' styreverv eller honorar i Rikstoto, så tallet 338 970 kroner er brukt som et eksempel på hva en slik sak må kontrolleres mot, ikke som påstått fakta om ham. Før publisering bør tall og roller sjekkes mot Stortingets register og generalforsamlingsprotokollene.

Saken er den at Norge har et av Europas mest omstridte pengespillmonopol, og at det sitter folk i Stortinget og i styrer som er tett knyttet til dette systemet. Det er ikke i seg selv skandale. Men det er grunn til å stille spørsmål, og det er grunn til å lese dokumentene nøye før man konkluderer. Denne saken handler om hvordan man kan kartlegge politikeres økonomiske bindinger i spillbransjen, og hvorfor det fortsatt er viktig å gjøre det.

Jeg har dekket pengespillpolitikk i over ti år, og det jeg lærer stadig på nytt er at detaljene avgjør hvor alvorlig noe er. Et styreverv kan være helt legitimt. Et styreverv kan også være et problem. Forskjellen ligger i hvem som sitter der, hva vedkommende gjør i Stortinget, og hva som faktisk er betalt.

Enerettsmodellen: Hvorfor den finnes, og hvorfor den forsvares

Den norske modellen bygger på at staten gir seg selv eneretten til å tilby pengespill, gjennom Norsk Tipping for lotto, tipping og casino, og gjennom Norsk Rikstoto for totalisatorspill på hest. Begrunnelsen har vært todelt. For det første skal overskuddet gå til gode formål, som idrett, kultur og frivillighet. For det andre skal monopolet holde spilleavhengighet i sjakk, fordi et statlig selskap i teorien ikke har samme interesse i å maksimere omsetning som et privat selskap.

Det er et solid argument på papiret. Men legg merke til ordet «i teorien». Helsedirektoratet og flere forskningsmiljøer har pekt på at Norsk Tipping har et betydelig omsetningsansvar overfor eget overskudd, og at kampanjer og spillutvikling ikke alltid samsvarer med et rent folkehelseperspektiv. Det er akkurat her interessekonflikten oppstår.

Partiene som forsvarer enerettsmodellen gjør det gjerne med honnørord som «ansvarlig spillpolitikk» og «trygge rammer». Jeg har lest de samme formuleringene i fem stortingsperioder. Spørsmålet jeg alltid stiller er enkelt: Hva betyr det i praksis? Hvem har ansvaret, og hvordan måles det? Svarene er sjelden konkrete.

Strukturen rundt spillet: Norsk Tipping, Norsk Rikstoto og Stiftelsen Norsk Rikstoto

For den som ikke er kjent med strukturen, er den verdt å forklare. Norsk Tipping er et statlig aksjeselskap som driver lotto, Viking Lotto, Eurojackpot, sportsspill og casinospill på nett og i butikk. Norsk Rikstoto er selskapet som driver totalisatorspill på travbaner og galopp. Bak Norsk Rikstoto står Stiftelsen Norsk Rikstoto, som tidligere har hatt en sentral rolle i å fordele midler til hestesporten og som har sine egne styrer og vedtekter.

Denne flerlagsstrukturen gjør at det er lett å miste oversikten. Et styreverv i ett selskap kan se helt annerledes ut enn et verv i et annet, selv om begge er knyttet til samme overordnede system. Og en nestleder i et styre kan ha en helt annen rolle enn et vanlig styremedlem, både når det gjelder ansvar og når det gjelder godtgjørelse.

Det vanligste feilsporet: «Styreverv betyr ulovlig»

Her må jeg være tydelig, fordi det er lett å gå i fella. Å ha et betalt styreverv som stortingsrepresentant er ikke i seg selv ulovlig. Det er heller ikke automatisk et tegn på korrupsjon, og det er ikke automatisk et brudd på reglene for inhabilitet. Norske politikere har lov til å ha verv, og mange har gode grunner til å ha det. Mange har fagkompetanse som Stortinget trenger.

Det som betyr noe, er åpenhet og habilitet. Er vervet registrert? Er honoraret oppgitt? Har vedkommende vært med på saker som direkte berører selskapet? Stiller vedkommende seg til side når saker om spillregulering kommer opp? Det er de spørsmålene som avgjør om en situasjon er problematisk, ikke selve vervet.

Dersom man først går ut med anklager om ulovlighet uten å ha sjekket disse forholdene, gjør man to ting. Man svekker egen troverdighet, og man gir den som er kritisert en lett måte å avvise hele saken på. Journalistikk om styreverv må derfor være pedantisk, ikke sensasjonell.

Slik sjekker du selv: Stortingets register og generalforsamlingsprotokollen

Det finnes to verktøy som gjør jobben mye enklere enn folk tror. Det første er **Stortingets register over verv og økonomiske interesser**. Der skal stortingsrepresentanter oppgi verv, styreverv, oppdrag og andre økonomiske interesser som kan ha betydning for vervet. Registeret er offentlig, og det er gratis å sjekke. Det er ikke fullstendig, og oppføringene er ofte korte, men det gir et utgangspunkt.

Det andre verktøyet er **generalforsamlingsprotokollen**. For aksjeselskaper er det generalforsamlingen som som regel fastsetter styrehonorar, og protokollen viser hvem som er valgt, hvilke beløp som er vedtatt, og hvordan stemmene falt. For et selskap som Norsk Rikstoto, der eierskapet er statlig eller stiftelsesbasert, er det verdt å lete i offentlige eierdokumenter, årsrapporter og protokoller der de er tilgjengelige.

Dette er ikke spennende lesestoff. Men det er der sannheten ligger. En pressemelding forteller hva selskapet vil at du skal tro. En protokoll forteller hva som faktisk ble vedtatt.

Styrehonorar: Hva er rimelig, og hva er et problem?

Styrehonorarer varierer mye. Et vanlig styremedlem i et mellomstort selskap kan få noen hundre tusen kroner i året, mens nestledere og ledere av komiteer ofte får mer. Et beløp som 338 970 kroner er ikke urimelig i seg selv for et styreverv i et selskap med omsetning i milliardklassen. Spørsmålet er hva vedkommende leverer for pengene, og om det er forenlig med vervet som stortingsrepresentant.

Her er et konkret regnestykke som er nyttig å ha i bakhodet. Dersom en politiker har et årlig honorar på rundt 339 000 kroner fra et selskap som er underlagt staten og samtidig sitter i en komite som behandler spillregulering, er det en situasjon som fortjener åpenhet, selv om det ikke er ulovlig. Honoraret er en økonomisk interesse, og den skal fremgå av registeret.

Det som gjør at dette blir interessant, er ikke tallet alene. Det er sammenhengen. Hvem stemte for enerettsmodellen? Hvem har bedt om endringer i lotteri- eller pengespillregelverket? Hvem har gått imot forslag som kunne gitt private aktører tilgang til markedet? Det er på disse punktene en interessekonflikt faktisk kan oppstå.

Interessekonflikten: Politikk og pengespillindustri

Pengespillindustrien i Norge er ikke en vanlig industri. Den er statlig, den er lovfestet, og den er politisk. Det gjør at grensene mellom politisk arbeid og økonomisk interesse må være ekstra tydelige. Når en politiker også har en posisjon i et selskap som tjener på systemet, må det være tydelig hvilken hatt vedkommende har på seg i hvilken sak.

Merkelig nok er dette sjelden et tema i debatten. Partiene snakker om spilleavhengighet, om pengebruk til gode formål og om behovet for kontroll. Men sjelden om hvem som sitter i styrene. Har du lagt merke til at spillpolitikk ofte føres som et teknisk spørsmål, mens den i praksis handler om store penger og tette nettverk?

Det er ikke min jobb å si at folk er korrupte. Det er min jobb å spørre, å dokumentere og å la tallene tale. Og det er partienes styrehonorar jobb å svare på de spørsmålene uten å gjemme seg bak formuleringer.

Hva bør skje videre?

Tre ting ville gjort debatten bedre. For det første bør registreringen av styreverv og honorarer i Stortingets register være enkel å søke i og lett å koble til relevante saker. For det andre bør partiene ha egne retningslinjer for politikere som har verv i selskaper som påvirkes av lovgivningen de behandler. For det tredje bør journalister og velgere faktisk lese protokollene, ikke bare oppsummeringene.

Og for velgerne i Østfold og resten av landet: Spør dine folkevalgte direkte. Hvilke verv har du? Hva får du betalt for dem? Hvordan har du håndtert eventuelle habilitetsspørsmål? Et ærlig svar tar fem minutter. Et unnvikende svar sier også noe.

Oppsummering

- Enerettsmodellen forsvares med argumenter om gode formål og kontroll, men må vurderes kritisk.
- Norsk Tipping, Norsk Rikstoto og Stiftelsen Norsk Rikstoto har ulike roller, og det er lett å miste oversikten.
- Å ha et styreverv er ikke automatisk ulovlig. Åpenhet og habilitet er det som avgjør.
- Stortingets register over verv og økonomiske interesser og generalforsamlingsprotokoller er gratis og tilgjengelige verktøy for å kontrollere påstander.
- Honorarer på størrelsesorden 338 970 kroner må vurderes i sammenheng med vervet og sakene man behandler.

Spørsmål Hvor finner du svaret? Har politikeren et styreverv? Stortingets register over verv og økonomiske interesser Hvor mye er honoraret? Generalforsamlingsprotokoll og årsrapport Hvem sitter i styret og i hvilken rolle? Protokoll, styrevedtak, selskapets oppføring i Brønnøysundregistrene Har politikeren deltatt i relevante saker? Stortingets voteringer og komitéinnstillinger

Dette er ikke en sak om å peke fingre. Det er en sak om å lese dokumentene, stille de ubehagelige spørsmålene og kreve svar som tåler å bli kontrollert. Det er slik demokratisk kontroll fungerer når den fungerer.